

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ОBOB'ЯЗКІВ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ УСТАНОВ МВС УКРАЇНИ

ЗАЯЦЬ Роман Ярославович - кандидат юридичних наук, доцент Львівського університету бізнесу та права

<https://orcid.org/0000-0002-4726-6362>

В статті, на основі аналізу наукових поглядів учених і норм діючого законодавства України, визначені і охарактеризовані обов'язки науково-дослідницьких експертно-криміналістичних установ МВС України. Встановлено, що хоча обов'язки і є самостійним юридичним явищем, однак вони нерозривним чином пов'язані з правами і призначені урівноважити суб'єктивні можливості даних установ, забезпечити використання цих можливостей виключно на виконання ними свого функціонально-цільового призначення.

Ключові слова: юридична відповідальність, науково-дослідницькі експертно-криміналістичні установи, МВС України

JEL Classification: K 19

SECTION "LAW": Право.

Постановка проблеми

Обов'язки науково-дослідницьких експертно-криміналістичних установ МВС України є необхідною поведінкою даних суб'єктів, характер, зміст та міра якої визначаються державою у відповідному законодавстві. Зауважимо, що ряд дослідників веде мову про обов'язки як про міру необхідної поведінки, однак, на наше переконання, такий підхід є не зовсім правильним, оскільки не відображає суті, природи обов'язку як соціального та юридичного явища. Адже міра відображає величину, обсяги обов'язку, у

той час як сам обов'язок за своєю сутністю – це необхідність, вимушеність суб'єкта діяти певним чином, обумовлена: по-перше, потребою забезпечення нормальної реалізації прав і законних інтересів іншими суб'єктами як індивідуальними, так і колективними, в тому числі державою і суспільством у цілому. Значення обов'язків як елементу адміністративно-правового статусу науково-дослідницьких експертно-криміналістичних установ МВС України полягає у наступних аспектах: вони (тобто обов'язки) обмежують та урівноважують суб'єктивні можливості даних установ; змушують НДЕКУ сприяти реалізації іншими суб'єктами своїх прав, повноважень, законних інтересів; спрямовують діяльність даних установ у русло законності, доцільності та суспільної корисності; сприяють більш якісному та ефективному контролю за їх діяльністю. Тобто, покладаючи на суб'єктів публічного характеру, якими є досліджувані установи, відповідні обов'язки, держава має намір: по-перше, не допустити зловживання з їх боку своїми правами, гарантувати реалізацію наданих їм суб'єктивних можливостей виключно задля виконання свого функціонально-цільового призначення; по-друге, гарантувати необхідне відношення (ставлення) даних установ до інших учасників суспільних відносин та забезпечити належний рівень продуктивності взаємодії з іншими; по-третє, забезпечити прозорість та підконтрольність їх діяльності.

Стан дослідження

Окремі проблемні аспекти правового статусу науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України у своїх наукових працях розглядали: М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, А.Л. Богачова, О. В. Петришин М.І. Матузов, В. Б. Авер`янов, І. П. Голосніченко, С.Г. Стеценко, Ю.П. Битяк, Д. М. Павлов, В.В. Голосніченко, С. В. Ківалов, В. В. Макаручук та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових пошуків, вченими недостатньо уваги було приділено обов'язкам науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України як одному із ключових елементів адміністративно-правового статусу цих установ.

Саме тому метою статті є надати характеристику обов'язків науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України

Виклад основного матеріалу

На сторінках юридичної літератури наводиться цілий ряд точок зору з приводу класифікації юридичних обов'язків. Ми ж переконані, що обов'язки науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України як суб'єктів адміністративного права доцільно розподілити на такі групи:

1. Загальні або конституційні обов'язки. Конституційні обов'язки – це встановлена державою і закріплена у Конституції, в інтересах суспільства, необхідність, яка приписує кожній особі певні вид і міру поведінки та відповідальність за невиконання або неналежне їх виконання [1]. Окрім загального характеру конституційних обов'язків, слід також відмітити те, що досить часто вони не мають конкретного законодавчого вираження, визначення, втім логічно слідують (виплавають) із змісту конституційних положень. Так, загальні юридичні обов'язки досліджуваних установ зокрема слідують із змісту: статті 3 Основного закону України, в якій закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за

свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; статті 8 – відповідно до якої в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; статті 17 – захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу; статті 19 – правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України та ін. [2].

Отже, загальні обов'язки науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України – це такі, що покладаються на неї як і на будь-якого іншого учасника суспільного життя нашої держави, незалежно від його природи та статусу. Зміст цих обов'язків переважно полягає у необхідності дотримуватися у своїй поведінці ряду основоположних принципів, що лежать в основі організації та протікання суспільно-державного життя, як-от: гуманізм; пріоритет прав і свобод людини та громадянина; верховенство права; законність; поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову; відкритість та прозорість діяльності органів державної влади; спрямованість діяльності органів публічного управління на забезпечення як загальносуспільного блага, так і благополуччя окремих членів суспільства; доступність публічних послуг та ін.

2. Спеціальні обов'язки – це такі, що покладаються на науково-дослідні експертно-криміналістичні установи МВС України як суб'єктів здійснення конкретних суспільно значущих завдань та функцій. Дані обов'язки закріплюються у відповідних нормативно-правових актах, що регулюють правовий статус даних установ, а також визначають організаційно-правові засади здійснення окремих видів діяльності, виконання яких належить

до компетенції НДЕКУ МВС України. Слід відмітити, що ані у Положенні про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затвердженому Наказом МВС України від 03.11.2015 № 1343 [3], ані у Положенні про Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр та територіальні науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС, затвердженому указом МВС від 31 січня 2017 року N 77 [4], прямо не передбачено хоча б загального переліку обов'язків досліджуваних установ. У той же час уявлення про коло обов'язків досліджуваних суб'єктів можна сформулювати на підставі аналізу положень низки інших нормативно-правових актів, як-от: Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР, в якому закріплено, що організатор наукової і науково-технічної експертизи зобов'язаний: пред'явити на вимогу замовника при укладанні договору на проведення експертизи свідoctва або документи, що їх замінюють, які підтверджують досвід і рівень кваліфікації експертів, які залучатимуться до проведення експертизи; забезпечувати комплексне, якісне та ефективне проведення наукової і науково-технічної експертизи; інформувати замовника у визначений договором термін про створення в ході проведення експертизи об'єктів авторського права і промислової власності; не допускати без згоди замовника розголошення інформації, що міститься у матеріалах, залучених для проведення експертизи, думок експертів, висновків наукової і науково-технічної експертизи, не затверджених і не оголошених у встановленому порядку; дотримувати вимог авторського права і права на об'єкти промислової власності стосовно об'єктів експертизи та матеріалів, наданих для підготовки експертних висновків; використовувати досягнення світової науки і міжнародного науково-технічного співробітництва для оцінки об'єктів експертизи та в процесі підготовки висновків наукової і науково-технічної експертизи; своєчасно інформувати замовника про можливі конфлікти, особисту заінтересованість або особливі зв'язки з особами чи організаціями, заінтересованими в тих чи інших висновках експертизи або рішеннях за наслідками експертизи [5]; Закон України «Про

оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 № 2658-III, згідно з яким суб'єкти оціночної діяльності зобов'язані: дотримуватися під час здійснення оціночної діяльності вимог цього Закону та нормативно-правових актів з оцінки майна; забезпечувати об'єктивність оцінки майна, повідомляти замовника про неможливість проведення об'єктивної оцінки у зв'язку з виникненням обставин, які цьому перешкоджають; забезпечувати збереження документів, які отримані під час проведення оцінки від замовника та інших осіб; забезпечувати конфіденційність інформації, отриманої під час виконання оцінки майна, відповідно до закону; виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством [6]; Закон України «Про запобігання корупції» від Закон от 14.10.2014 № 1700-VII, відповідно до якого дані установи та їх посадові особи зобов'язані: вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника; не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів; вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів [7]; Закон України «Про інформацію», в якому передбачено, що право на інформацію забезпечується: обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення; обов'язком суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації [8]; Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI, у статті 14 якого встановлено, що розпорядники інформації зобов'язані: оприлюднювати інформацію, передбачену цим та іншими законами; систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні; вести облік запитів на інформацію; визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіюва-

ти, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо; мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації та оприлюднення інформації; надавати та оприлюднювати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації й оновлювати оприлюднену інформацію[9]. Крім того, положеннями статті 15 цього ж закону № 2939-VI перебачено, що розпорядники інформації зобов'язані оприлюднювати: інформацію про організаційну структуру, місію, функції, повноваження, основні завдання, напрями діяльності та фінансові ресурси (структуру та обсяг бюджетних коштів, порядок та механізм їх витрачання тощо); нормативно-правові акти, акти індивідуальної дії (крім внутрішньоорганізаційних), прийняті розпорядником, проекти рішень, що підлягають обговоренню, інформацію про нормативно-правові засади діяльності; перелік та умови отримання послуг, що надаються цими органами, форми і зразки документів, правила їх заповнення; порядок складання, подання запиту на інформацію, оскарження рішень розпорядників інформації, дій чи бездіяльності; інформацію про систему обліку, види інформації, яку зберігає розпорядник; перелік наборів даних, що оприлюднюються у формі відкритих даних; інформацію про механізми чи процедури, за допомогою яких громадськість може представляти свої інтереси або в інший спосіб впливати на реалізацію повноважень розпорядника інформації; плани проведення та порядок денний своїх відкритих засідань; розташування місць, де надаються необхідні запитувачам форми і бланки установи; загальні правила роботи установи, правила внутрішнього трудового розпорядку; звіти, у тому числі щодо задоволення запитів на інформацію [9]; Законом України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР, в якому визначено, що органи державної влади і місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, засоби масової інформації, їх керівники та інші посадові особи в межах своїх повноважень зобов'язані: об'єктивно, всебічно і вчасно перевіряти зая-

ви чи скарги; у разі прийняття рішення про обмеження доступу громадянина до відповідної інформації при розгляді заяви чи скарги скласти про це мотивовану постанову; на прохання громадянина запрошувати його на засідання відповідного органу, що розглядає його заяву чи скаргу; скасовувати або змінювати оскаржувані рішення у випадках, передбачених законодавством України, якщо вони не відповідають закону або іншим нормативним актам, невідкладно вживати заходів до припинення неправомірних дій, виявляти, усувати причини та умови, які сприяли порушенням; забезпечувати поновлення порушених прав, реальне виконання прийнятих у зв'язку із заявою чи скаргою рішень; письмово повідомляти громадянина про результати перевірки заяви чи скарги і суть прийнятого рішення; вживати заходів щодо відшкодування у встановленому законом порядку матеріальних збитків, якщо їх було завдано громадянину в результаті ущемлення його прав чи законних інтересів, вирішувати питання про відповідальність осіб, з вини яких було допущено порушення, а також на прохання громадянина не пізніше як у місячний термін довести прийняте рішення до відома органу місцевого самоврядування, трудового колективу чи об'єднання громадян за місцем проживання громадянина; у разі визнання заяви чи скарги необґрунтованою, роз'яснити порядок оскарження прийнятого за нею рішення; не допускати безпідставної передачі розгляду заяв чи скарг іншим органам; особисто організувати та перевіряти стан розгляду заяв чи скарг громадян, вживати заходів до усунення причин, що їх породжують, систематично аналізувати та інформувати населення про хід цієї роботи [10]; тощо.

Отже, виходячи з аналізу положень вищезазначених та інших нормативно-правових актів, що так чи інакше стосуються діяльності досліджуваних установ, а також керуючись змістом їх завдань та функцій, можемо виокремити наступне коло спеціальних обов'язків НДЕКУ МВС України:

а) такі що стосуються безпосередньо виконання експертних досліджень та оціночної діяльності. НДЕКУ зобов'язані забезпечити всі необхідні умови для проведення об'єктивної, неупередженої та високопрофесійної роботи

у зазначених напрямках. Дані обов'язки покликані забезпечити належний рівень якості та результативності експертної та (або) оціночної діяльності установ;

б) обов'язки в інформаційній та інформаційно-технічній сфері, які полягають у необхідності установ: по-перше, інформувати громадськість про свою сутність своєї діяльності, її суспільне призначення (мета, завдання, функції, напрямки та форми діяльності тощо); по-друге, надавати особам, які замовляють або доручають проведення експертизи, даних, що підтверджують здатність даної установи забезпечити належний рівень експертних досліджень з тих чи інших питань; по-третє, повідомляти суб'єктів, що доручили установі чи замовили у неї на договірних засадах проведення експертного дослідження, про виникнення різного роду проблемних моментів ускладнень у роботі (наприклад, виникнення конфлікту інтересів); по-четверте, забезпечувати відповідне збереження та не розголошувати інформацію, що знаходиться у розпорядженні даних установ чи стала їм відома у зв'язку із їх діяльністю, та має обмежений рівень доступу; по-п'яте, забезпечувати належне функціонування відповідних облікових та інформаційно-пошукових систем;

в) обов'язки у сфері запобігання корупції, відповідно до яких установи повинні вживати заходів щодо недопущення, а разі виникнення усунення проявів корупції, а також умов та факторів, що сприяють їх появі;

г) обов'язки у сфері роботи із громадськістю, які полягають: по-перше, у необхідності реагування у встановлених законодавством порядку та формі на відповідні звернення представників громадськості до досліджуваних установ; по-друге, необхідність прийняття участі у правовому вихованні населення, підвищення рівня його правової культури та правосвідомості;

г) обов'язки щодо формування й підтримки на належному рівні кадрового потенціалу НДЕКУ МВС України, управління персоналом. Дані обов'язки вимагають, щоб зазначені установи постійно піклувалися про рівень професійної підготовки і кваліфікації їх працівників, забезпечували комплектування кадрового складу тільки з числа високих професіоналів;

е) обов'язки щодо забезпечення публічної безпеки, відповідно до яких дані установи повинні вживати всіх необхідних заходів щодо знешкодження предметів і речовин, що становлять чи можуть становити загрозу для здоров'я та (або) життя населення;

є) обов'язки щодо забезпечення законного, ефективного та доцільного використання виділених установам із бюджету коштів.

Висновок

Отже, здійснюючи свою діяльність науково-дослідні експертно-криміналістичні установи МВС України повинні виконувати цілу низку різного роду обов'язків, кожен з яких є зверненою від держави до НДЕКУ вимогою про необхідність діяти відповідним чином у тих чи інших умовах, обставинах, ситуації. Хоча обов'язки і є самостійним юридичним явищем, вони, втім, нерозривним чином пов'язані із правами і покликані урівноважити суб'єктивні можливості даних установ, забезпечити використання цих можливостей виключно на виконання даними установами свого функціонально-цільового призначення. Так, наприклад: наділяючи НДЕКУ МВС України правом запитувати необхідну для проведення експертних досліджень інформацію, законодавець зобов'язує ці установи й самих надавати відповідні дані суб'єктам, які доручають, замовляють проведення певних експертних робіт; надаючи досліджуваним суб'єктам право брати участь у відповідному міжнародному співробітництві, законодавство вимагає від них активно впроваджувати у свою діяльність останні світові досягнення у сфері науки та техніки; тощо.

Література

1. Чернега А. П. Сутність юридичного обов'язку як категорії /Збірник матеріалів міжнародної юридичної науково-практичної Інтернет-конференції// [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1002%3A040315-14&catid=115%3A1-0315&Itemid=150&lang=ru
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>

АНОТАЦІЯ

У статті, на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України, визначено та надано характеристику обов'язків науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України. Встановлено, що хоча обов'язки і є самостійним юридичним явищем, вони нерозривним чином пов'язані із правами і покликані урівноважити суб'єктивні можливості даних установ, забезпечити використання цих можливостей виключно на виконання ними свого функціонально-цільового призначення

Ключові слова: юридичний обов'язок, науково-дослідні експертно-криміналістичні установи, МВС України.

show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

3. Наказ МВС України «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» від 03.11.2015 № 1343 // [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#n15>

4. Наказі МВС від 31 січня 2017 року N 77 «Про затвердження положень про Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр та територіальні науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС» // [Електронний ресурс] – режим доступу: https://www.ccl.com.ua/2017/31.01.2017_77.htm

5. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>

6. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 № 2658-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 47, ст.251

7. Закон України «Про запобігання корупції» від Закон от 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056

8. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

9. Закон України «Про доступ до публіч-

ної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314

10. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 47, ст.256

To the characteristics of the duties of scientific-research expert-forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

In the article, on the basis of the analysis of scientific views of scientists and the norms of the current legislation of Ukraine, it is determined on the description of the duties of research-based expert-forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. It is established that although duties are an independent legal phenomenon, they, however, are inextricably linked with the rights and are intended to balance the subjective capabilities of these institutions, to ensure the use of these opportunities exclusively for the performance of data by the institutions of its functional purpose

In carrying out its activity, the research and expert-forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine must perform a number of different responsibilities, each of which is a request from the State to the NDECU on the need to act accordingly in one way or another, in circumstances, circumstances. Although duties and are an independent legal phenomenon, they, however, are inextricably linked with the rights and are intended to balance the subjective capabilities of these institutions, to ensure the use of these opportunities exclusively for the performance of these institutions of its functional purpose.

The general requirements of the scientific-research expert-forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine are those that rely on it as on any other participant in the social life of our state, regardless of its nature and status. The content of these obligations, mainly, consists in the need to adhere to the behavior of a number of fundamental principles underlying the organization and the course of social and public life.

That is why the purpose of the article is to: provide a description of the duties of research and expert-forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Keywords: legal duty, scientific-research expert-forensic institutions, Ministry of Internal Affairs of Ukraine